

TAKÓ FERENC
Eötvös Loránd Tudományegyetem

Japán történelem magyar hangon

Szabó Balázs: *A sógun bukása. A szamurájhatalom vége Japánban.*
(Értekezések Kelet-Ázsiáról 1.) Budapest: ELTE Távol-keleti Intézet, 2025.
424 oldal

Szabó Balázs második monográfiája 2025 áprilisában látott napvilágot az ELTE BTK Távol-keleti Intézet új sorozata, az Értekezések Kelet-Ázsiáról első köteteként. A munka mérföldkő a japán történelem hazai kutatásában, amely – egy-egy fontos kivételtől eltekintve – alig hozott létre a japán történelem valamely korszakát vagy kérdéskörét átfogóan elemző monográfiát. Ezt az űrt is betölti Szabó Balázs munkája, amely a japán történelem egyik legfontosabb időszakát elemzi a szerzőre jellemző részletgazdagsággal.

Szabótól ugyanakkor távol áll, hogy saját írását bármiféle űr betöltőjeként dicsérje. Ellenkezőleg: a mű egyik erénye, hogy miközben a szerző a legnagyobb tudományos igénnyel rendezi a roppant ismeretanyagot, amellyel dolgozik, a szöveg végig olyan közvetlen hangvételű képes maradni, hogy az ember néha feltekint, és csalódottan konstatálja, hogy bár egy-egy incidens leírása közben határozottan hallani vélte, Szabó Balázs valójában nem ül az ágya mellett, hangja csak a fejében zeng. Nem véletlen ez, hiszen a szöveg Szabó bő másfél évtizede folyamatosan tartott, Japán történelméről szóló előadásainak is írásos foglalata (IX), aki pedig már részt vett a szerző bárminemű előadásán, tudhatja, hogy ezeken nem száraz tények sóltan elősorolása zajlik, hanem a japán történelem összefüggéseinek élvezetes, fanyar, de ízléses humorral fűszerzett megjelenítése. Akárcsak ebben a könyvben.

A kötet bő 400 oldalon, tizenegy fejezetben járja körül azt a folyamatot, amelynek során a csaknem 700 éven át tartó sóguni uralom, szűkebb értelemben a Tokugawa-sógunátus átadta helyét egy új társadalmi rendnek. A mű explicit célja, hogy ezt az átalakulást a megértéséhez szükséges folyamatok, így politikai, szociológiai, gazdasági és eszmetörténeti háttere elemzésével tárja olvasója elé, bemutatva a feszültséget, amely abban rejlik, hogy bár a Tokugawa–Meiji-átmenetet gyakran a bezárkózás-nyitás paradigmájában értelmezzük,

„a szamurájkormányzat mögött álló erők korántsem voltak konzervatívak [...], ellenfeleik (a későbbi modernizálók) pedig eleinte elutasítva minden változást[,] a »barbárok« kiűzését, az ország bezártságának a fenntartását követelték” (XII).

A kötet nemcsak a történelmi előzmények, hanem a fogalmi és módszertani keretek bevezetése tekintetében is átfogó. Így *A Tokugawa-Japán* című nyitófejezetben megtaláljuk a sóguni cím eredetére (3), az időszak korszakolására (6–7) vagy a *bushi* rangokra (20) vonatkozó magyarázatot is, így a munka jól használható egyetemi tankönyvként is. Utóbbi aspektust erősítik a fejezetek végén található *Összefoglalás* című alfejezetek, amelyek – ha fogalmazhatok így – a vizsgaminimumot idézik fel az adott szakasz fejtegetéseiből. A korszakot alapjaiban vizsgáló bevezetőt követően a második fejezet (*Az ország állapota a 19. század közepén*) a XVIII. századtól mutatja be az ország növekvő gazdasági problémáit és az ezekre válaszul hozott reformintézkedéseket, felvonultatva a szereplőket – a sóguni kormányzatot, az udvart, a kiemelt jelentőségű uradalmakat –, amelyek a későbbiekben alakítói lesznek a történetnek.

A szöveg legterjedelmesebb, mintegy 80 oldalas szakasza a harmadik fejezet (*Idégenek a láthatáron*), amely jól érezhetően az események azon részét dolgozza fel, amelyek leginkább Szabó érdeklődésének középpontjába esnek. Aprólékosan mutatja be mind az orosz, mind a nyugati közeledést Japán felé, mind a célsország, mind a külföldi erők szemszögét érzékeltetve. Miközben a fejezet a belső és külső viszonyok ilyen, párhuzamos elemzése tekintetében makroszinten is tükrözi a kötet tárgyalásmódját, egy-egy eseménysor leírásában jól megmutatkozik az az attitűd is, amelyet Szabó előadásainak látogatói jól ismerhetnek. Arra gondolok, amikor az évek léptékében haladó elbeszélés a Szabó Balázs megítélésében jelentős fordulópontokon nemcsak hónapok és hetek, hanem napszakok, sőt, órák szintjére „sűrűsödik”: „Július 12-én délelőtt fél tízkor három európai stílusú, árbóccal és vitorlákkal ellátott hajó evezett az amerikai zászlóshajóhoz, Kayama a fedélzeten lerakott tatamikon ült méltóságosan” (129). E részletgazdagság kapcsán kell kiemelni, hogy Szabó kutatása nagymértékben a korszakból származó elsődleges, japán nyelvű beszámolók elemzésén alapul.

Az események követése aztán „visszatágul” a negyedik fejezettől (*Japán felbolydul*), amely átvezetésként szolgál a szintén igen terjedelmes ötödik szakaszhoz (*A bezárkózás vége*). Ez a Japán és a külföld közötti első szerződéseket, illetve a diplomáciai kapcsolatok első lépéseit mutatja be Japánban és az országon kívül; Szabó itt korábbi kutatások eredményeire is erősen támaszkodik, elsősorban McOmie (2006) és McMaster (1967) munkáira. A hatodik fejezet a *bakumatsu* fontos periódusát, az Ansei-időszakot tárgyalja (azonos címen). Szabó itt ismét az események sűrűjébe vezet egy-egy fordulat leírásával, így például az Ii Naosuke tairō elleni merénylet kapcsán (232).

A hetedik fejezet elsősorban a bakufu reformkísérleteivel, illetve a kiemelkedő jelentőségű Namamugi-incidenssel foglalkozik. A tárgyalás középpontjába kerül a sógunátus végnapjai szempontjából főszerepet játszó két uradalom, Satsuma és Chōshū, illetve a hozzájuk kapcsolódó idegenellenes fegyveres összecsapások, hogy aztán a nyolcadik és a kilencedik fejezet (*A bakufu visszavág, A végjáték kezdete*) kifejezetten a sóguni kormányzat és e két uradalom viszonyának alakulását elemezze. A tulajdonképpeni tárgyalást a tizedik fejezet zárja le, amely *A sógunátus vége* címet viseli, és Tokugawa Yoshinobu utolsó reformkísérleteitől a Tokugawa- és a Meiji-kor között átívelő Boshin-háborúig követi a korszak végjátékát.

A tizenegyedik fejezet a beszédes *Egy korszak utóvédharca* címmel a szamurájok sorsát mutatja be a szamurájok korát követően, és olyan módon vezeti le a vizsgálatot, ahogyan az első fejezet megnyitotta, elhelyezve a fókuszban álló időszakot a japán történelem összefüggésrendszerében, középpontban a *bushi* figurájával. A könyv fókuszában ugyanis elsősorban ez a – természetesen önmagában is rendkívül heterogén, mégis világosan körülhatárolható – csoport áll, a *bushi*-ké, „akik végső harcának, bátorságának, vakmerőségének és saját osztályukat megsemmisítő eltökéltség[ének]” (411) emléke előtt ez a kötet is tiszteleg. Szabó alaptétele, amely szerint Japán „egész hosszú történelme során” a vizsgált időszakban „változott a legnagyobbat” (407), részletgazdag elemzések, az összefüggések világos, de nem didaktikus feltárása révén nyer bizonyítást. Ezáltal a kötet anélkül terjeszt ismereteket, hogy egy pillanatra is „ismeretterjesztővé” popularizálódna. Jószívvvel ajánlható a Japán iránt érdeklődő magyar olvasóközönség mindkét táborának: akik már hallották Szabó Balázst előadni, és akik majd ezután fogják.